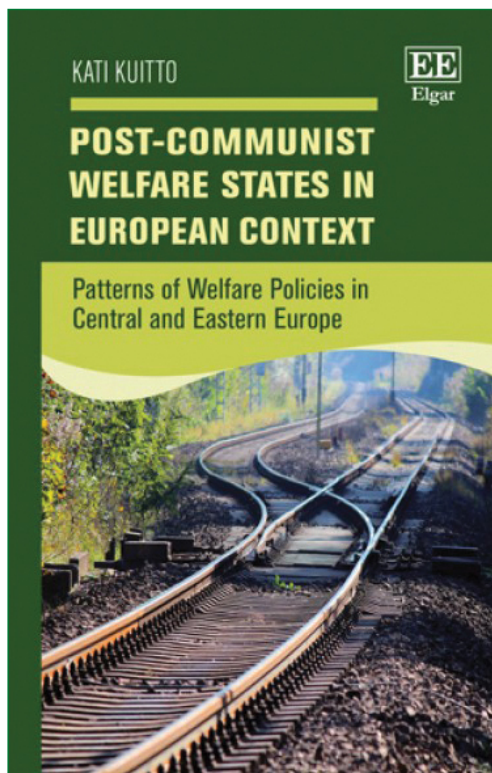

MÁTÉ ANNA

KOMPARATÍV SZOCIÁLPOLITIKAI ELEMZÉS A RENDSZERVÁLTÁS UTÁNI KÖZÉP-KELET-EURÓPAI ORSZÁGOKRÓL

(Kati Kuitto: *Post-Communist Welfare States in European Context – Patterns of Welfare Policies in Central and Eastern Europe*, Edward Elgar Publishing, 2016, 210 o.)

Miként a finn szerző megjegyzi, a könyv „egy hosszú intellektuális utazás” eredménye, amelyet a Közép- és Kelet-Európa posztkommunista országainak demokratikus fejlődése iránti érdeklődés irányított. Kati Kuitto figyelmét és tudományos érdeklődését alapvetően két dolog motiválta: az európai jóléti államok jövőjére (illetve jövő nélküliségére) vonatkozó sötét jóslatok és az a felismerés, hogy a szociális védelem meghatározó szerepet játszik az „átmeneti országok” demokratikus fejlődésének megszilárdításában. A könyv az intellektuális utazás eredményeként született doktori disszertációt tartalmazza.

A könyv felépítését tekintve két nagy részre oszlik. Az első rész az elméleti háttérrel vázolja az olvasó számára, a második rész pedig Kuitto kutatását és eredményeit

tárja elénk. A szerző célja a könyvvel, hogy jobban megérthessük Közép-Kelet Európa volt posztszocialista országaiban fejlődő jóléti állami berendezkedéseket, egyszersmind mélyebben beágyazzuk a kvalitatív analitikus módszertant, mint a kutatási terület egyik lehetséges megközelítési módját.

Gyakorlatilag a rendszerváltással egyidőben megkezdődött a posztszocialista országok elhelyezése a komparatív térben. Már az 1990-es évek legelején megszülettek az első predikciók arról, hogy vajon az egyes rendszerváltó országok melyik típusú jóléti állam felé fognak közeledni (Leibfried 1992, Ferge 1993, Deacon 1993.) Ezek az előfeltevések az akkor legfrissebb és mindmáig legnagyobb hatású tipológiát, Esping-Andersen (1990) hamar társadalomtudományi klasszikussá vált komparatív jóléti állam kutatását és az ennek eredményeként megalkotott három „ideáltípusát” vették alapul a volt szocialista országok szociálpolitikájának jellemzésekor. Idővel e tipológiát több megközelítésből számos kritika érte, köztük az egyik legfontosabb az volt, hogy nem alkalmazható a kelet-közép-európai országokra. Az elmúlt évtizedekben később több kutató is próbálkozott ezen országok tipizálásával. A teljesség igénye nélkül, többek között: Bohle – Greskovits (2007), Cerami (2009), Vanhuysse (2009) és Cook (2010). Kuitto könyve kellő hangsúlyt fektet a komparatív szociálpolitika eddigi eredményeinek bemutatására, megismerteti az olvasót a komparatív elemzések történeti fejlődésének legmeghatározóbb állomásaival. A témát körüljáró fejezetek Esping-Andersen könyvét, illetve az ő művének legfontosabb kritikáit állítják a központba. A kritikai fogadtatás ismertetésekor azonban alig említődik a közép-kelet európai országok szerepe, így az ezen országok besorolására tett kísérletek a vártnál talán kevésbé részletezettek. A szerzőhöz feltehetően Thomas Inglot közép-kelet-európai országokkal kapcsolatos elemzései állnak legközelebb, különösen ami az országok ad hoc, tűzoltás jellegű szociálpolitikáját, vagy ahogy Inglot nevezi, „emergency welfare state” jellegét illeti.

A könyvben Esping-Andersen kritikája – a szerző módszertani céljaival összhangban – talán kutatómódszertani szempontból a legszámottevőbb. Kuitto több olyan kutatást is az olvasó elé tár, amelyek megismételték az eredeti kutatást, ám az eredményekben nem a korábbi típusok jelentek meg. A szerző ugyanakkor elveti azoknak a kutatóknak az álláspontját, akik szerint a komparatív jóléti államelemzés, mint rezsimitípusok összevetése hiábavaló – ugyanakkor aláhúzza, hogy módszertanilag részletesebb megközelítést tart szükségesnek. A könyv második felében az általa ennek fényében létrehozott elemzési keretet ismerteti, illetve a kutatás eredményeit mutatja be. A szerző a kutatás módszertanul a klaszterelemzést választotta, olyan módon, hogy a jóléti intézkedések és ezek hatásainak három csoportba sorolásával igyekszik kiküszöbölni a klaszterelemzés során a túl magas változószámból adódó problémákat. Így voltaképpen három különböző klaszterelemzést végez a vizsgált országokra: 1) a finanszírozási jellemzők, 2) a szociális kiadás nagysága és 3) az ellátások hozzáférhetőségének nagyvonalúsága. Az első változószett a GDP arányos kiadások mellett annak adó és társadalombiztosítási forrásarányát is tartalmazza, a második változó csoportba az időskor okán járó pénzbeli ellátások, a munkavállalókat célzó pénzbeli ellátások, az egészségügyi és szociális szolgáltatásokra fordított kiadások GDP arányai szerepelnek. Az ellátások „nagyvonalúságát” mérő elemzéshez a nyugdíjminimumot, a munkanélküliség és betegség esetén járó ellátásokra való jogosultságszerző

időt, a juttatások helyettesítési arányát, valamint a lefedettség mutatót használja. A szerző az elemzésében szinte minden olyan változót felhasznál, amit a jóléti rezsimtípus megállapításánál használni szokás. Kettőtől tekint el, az egészségügyi célú magánkiadások mértékétől, illetve az ellátások szegénységcsökkentő hatásától. Ezen a ponton kell kitérnünk a könyv talán egyetlen jelentős hiányosságára: a szerző nem reflektál Fenger (2007) néhány évvel korábbi kutatására, annak ellenére, hogy az mind elméleti megközelítésében, mind módszertanában, mind pedig – ahogy később látni fogjuk – eredményeiben is a legközelebb áll Kuittoéhoz.

A szerző kutatásának eredményei összhangban állnak a komparatív jóléti állam kutatások korábbi eredményeivel, elemzését azonban szélesebb módszertani bázisra helyezi. Kuitto kutatásának nívója, hogy az általa alkalmazott módszertan lehetővé teszi, hogy a nyugat-európai és a közép-kelet-európai jóléti államok közötti, valamint a közép-kelet-európai államok csoportján belüli típuskülönbségek egyazon kutatásban legyenek kimutathatók. Mindhárom klaszterelemzésben a változószettől függően 5–7 klasztert különböztetett meg egymástól, a kapott klaszterek pedig az adott szempontrendszer szerinti tipizálás jóléti rezsimtípusainak felelnek meg. A három klaszterelemzés eredményei egybevágnak abban a tekintetben, hogy a nyugat-európai és közép-kelet-európai jóléti államok – egyetlen kivételtől eltekintve – nem alkotnak közös klasztert. Az egyetlen kivételt a kiadások mértéke alapján felállított csoportokban találjuk, ahol az ötödik klaszterbe Csehország és Magyarország mellett Írország és Spanyolország került. A különböző klaszterelemzések eredményeit összegezve a szerző öt különböző rezsimtípust különböztet meg. Az összegzett típusokban három típus kizárólag nyugat-európai országot tartalmaz, egy típus kizárólag kelet-európai, és meghatároz egy olyan típust, amelybe Németország, Ausztria, Hollandia, Portugália, Spanyolország és Svájc mellett Magyarország és Szlovénia tartozik. Így Kuitto könyvének egyik legnagyobb eredménye annak az elképzelésnek az alátámasztása, hogy a) a közép-kelet-európai jóléti államok rezsimtípus tekintetében eltérnek a nyugat-európai jóléti államoktól, b) a klasszikusnak tekinthető rezsimtípus besorolások nem adaptálhatók a térségre, c) maguk a közép-kelet európai országok sem egységesek, nem beszélhetünk unikális, posztoszocialista jóléti államtípusról. A szerző konklúziójában arra az eredményre jut, hogy az Esping-Andersen által leírt, jóléti államok között differenciáló dekommodifikációs potenciál megközelítés nem fenntartható. Helyette három olyan dimenziót nevez meg, amelyek mentén különböznek, illetve hasonlítanak egymáshoz a jóléti államok: 1) az egyes ellátások általános nagyvonalúsága, különös tekintettel a munkavállalási korúakat érintőkre; 2) a társadalombiztosítás univerzalitása; és 3) a táppényszerű ellátások helyettesítési rátája. Kuitto Inglet „emergency welfare state” meghatározását kiegészíti a saját meglátásaival, és végül levonja azt a következtetést, hogy a kelet-európai jóléti államokat az ad hoc szociálpolitika-alkítás és a közepes jövedelmi helyzet együttesen alakította jelenlegi formájukra.

Kuitto kutatásának egyik legfőbb erénye, hogy az általa használt adatoknak és a módszertan kiválasztásának köszönhetően a kutatás a későbbiekben viszonylag

egyszerűen reprodukálható. Ez a közeljövőben akár időszerű is lehet, mivel – és ezt maga a szerző sem felejt el hangsúlyozni – a kutatás során használt adatok 2005 és 2007 közötti időtartamból származnak, vagyis egyrészt több mint tíz évvel ezelőttiek, valamint éppen a 2008-ban beköszöntő gazdasági világválság előtről származnak.

A könyv olvasmányos formában íródott, a szakértő és a téma iránt érdeklődő nem szakmai közönség számára egyaránt érdekes olvasmányként szolgál. A könyv első része önmagában is megállja a helyét: a témához kapcsolódó minden fontosabb fejlődési állomás és a komparatív kutatások elméleti keretétől szolgáló, meghatározó, korábbi kutatási eredmények ismertetése mellett betekintést nyújt a közép-kelet-európai országok jóléti fejlődésébe és ismerteti a rendszer-változáskor őket érő társadalmi és intézményes kihívásokat is. A könyvnek ez a fele a szakértő olvasónak talán nem nyújt annyi új információt, mint a második fele, viszont kellő részletességgel és alapossággal járja körül a témát ahhoz, hogy a komparatív szociálpolitikában kevésbé otthonosan mozgó is megismerhessék a terület minden fontos kérdését. A könyv második része kétségbevonhatatlanul az utóbbi idők egyik legrészletesebben kidolgozott, a jóléti államtípusokat európai kontextusban vizsgáló elemzési kerete.

Irodalom

- Bohle, D. – Greskovits, B. (2007): Neoliberalism, embedded neoliberalism and neocorporatism: Towardstransnational capitalism in Central-Eastern Europe. In: *West European Politics*, 30:3, 443–466.
- Cerami, A. (2006): *The Politics of Reforms in Bismarckian Welfare Systems: The Cases of Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia*. Paper presented at conference “A long good bye to Bismarck? The politics of welfare reforms in Continental Europe”. Cambridge, Harvard University
- Cerami, A. – Vanhuysse, P. (eds.) (2009): *Post-Communist Welfare Pathways: Theorizing Social Policy Transformations in Central and Eastern Europe*. Basingstoke, Palgrave Macmillan
- Cook, L. J. (2007): *Postcommunist Welfare States: Reform politics in Russia and Eastern Europe*. Ithaca. Cornell University Press.
- Deacon, B. (1993): *Developments in East European social policy, in New perspectives on the Welfare State in Europe*, edited by C. Jones. London, Routledge.
- Esping-Andersen, G. (1990): *The Tree World of Welfare Capitalism*. New Jersey, Princeton University Press.
- Fenger, H. J. M.: (2007) Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology. In: *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*. Elérhető: <https://www.researchgate.net/publication/26470164>

- Ferge Zsuzsa (1993): A szociális polgáriság feltámasztásának nehézségei. In: *Esély – Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat* 5/6. p. 3-28.
- Inglot, Tomasz (2008): *Welfare States in East Central Europe, 1919–2004*. Cambridge: *Cambridge University Press*, 363 pp.
- Leibfried, S. (1992): “Towards a European welfare state? On integrating Poverty Regimes into the European Community”; In: Ferge, Zsuzsa and Kohlberg, J. E. (eds) (1992): *Social Policy in a Changing Europe*. Frankfurt am Main, Campus